ډاکټر عبدالرحمن زماني

د اپریل د میاشتي ۲۰ مه نیته

د کرهالي د شهیدانو پنځه دیرشم تلین
انتقالي عدالت او دکرزي صاحب حکومت

د وري (حمل) د میاشتي یودیرشمه (۳۱) یا داپریل د میاشتي شلمه (۲۰) نیته د کونړ د کرهالي د کلي د یو زر دوه سوه او شپیته (۱۲۶۰) تنو بې وسلې اولسي خلکو د ډله ایزې وژني د پنځه دیرشم تلین سره برابره ده. د کرهالي کلي د کونړ په مرکز اسعدآباد پورې مربوط یو کلي دئ، چه د اسمار او جلال آباد پر لویه لاره پروت او د چغان د تاریخي غونډۍ په لمنه کي په هغه ځاې کي موقعیت لري، چرته چي دکونړ لوی سیند او د پیچ د درې سیندونه سره یوځاې کیږي.

د ۱۳۵۸ لمریز هجري (۱۹۷۹ م کال) پدغه ورځ، چي د جمعي ورځ وه، د کرهالي د کلي بې ګناه او بې دفاع اوسیدونکي د روس پلوه خلقیانو او پرچمیانو د ګوډاګي کودتائي رژیم لخوا د سیند پرغاړه یوه میدان کي د غونډۍ اوخبرو دپاره سره راټول او په ډله ایزه توګه په ډیرې بې رحمی په ګولیو وویشتل شول، او بیا یې پداسي حال کي د بلدوزرو په وسیله په دوو ډیریو کي تر خاورو لاندې کړل، چي یو شمیر یې لا ژوندي وو، او پر سر انبار شوي خاوره یې خوځوله .

دکرهالي د قربانیانو ګناه دا وه چي یوه شپه مخکي د ګوډاګي حکومت مخالفو وسله والو مجاهدینو د دوی کلي ته په ننوتلو سره د ولایت په مرکز حمله او په چغه سرای مشهور د اسعدآباد د نیولو هڅه کړې وه .

دکرهالي د ډله ایزې وژني مسؤلین

د بیلابیلو رپوټونو له مخي ددغو لاندنیو جلادانو لاسونه په مستقیم ډول دغي فاجعي کي ککړ وو :

1. شهنواز شیوانی، د کونړ والي
2. سپین جان لالهاند، د کونړ د ولایتي شورا منشي
3. صادق عالمیار، د کماندو د کنډک قومندان
4. عبدالحق، د ۶۹ غونډ قومندان
5. ګلرنګ، د کونړ دولایت د جبهې عمومي قومندان
6. جګړن غفار، د مروري د کنډک قومندان
7. تورن سید محمد، د دافع ټانک قومندان
8. محمد شاه د محی الدین ځوې د کماندو د ټولي قومندان
9. امام الدین لوګرى، د عسکري قواوو قومندان
10. جګړن بهرام الدین، د ۱۱ لوا عملیاتی افسر

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بڼي پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیږلو مخکي په څیر و لولئ

11. شمشیر نړیوال، د ولایت د تعلیم او تربیي رئیس
12. نورالرحمن، د سرحداتو رئیس
13. ډاکټر بادام ځوکیوال، سیاسي کدر او د ولایتي شورا غړی
14. محمد نعیم [د] میرعلی جان [ځوی سیاسي کدر او د ولایتي شورا غړی]
15. محمد یعقوب نرهنگی، مستوفی
16. عبدالقادر، سیاسي کدر او د ولایتي شورا غړی
17. ډاکټر نعمت، سیاسي کدر او د ولایتي شورا غړی
18. چمتو، د پیچ ولسوال، سیاسي کدر او د ولایتي شورا غړی
19. شاهدل، د سیاسي کدر غړی او د عمراخان د لیسي مدیر
20. نظام الدین بی خدا، سیاسي کدر او د ولایتي شورا غړی

البته په دغه تاریخي جنایت کې د خلکو د دیموکراتیک ګوند هغه کونړي حزبي مشران هم شامل دي ، چي له کابل څخه یې د کونړ دولایت دچارو اداره په لاس کې درلوده، او که څه هم دپیښي په ځاې کې حاضر نه وو، خو د پوځي او سیاسي تصامیمو په نیولو کې یې ګډون درلود، او لومړي درجه مسؤلین ګڼل کیږي . دیادوني وړ ده چي دغه ډله ایزي وژني په وخت کې لا روسي پوځي قواوو په افغانستان تیري کړې نه وو، خو د شاهدانو په حواله ځلور تنه روسي مشاورین د پیښي په ځاې کې حاضر وو.

دکرهالي د ډله ایزې وژنې قربانیان

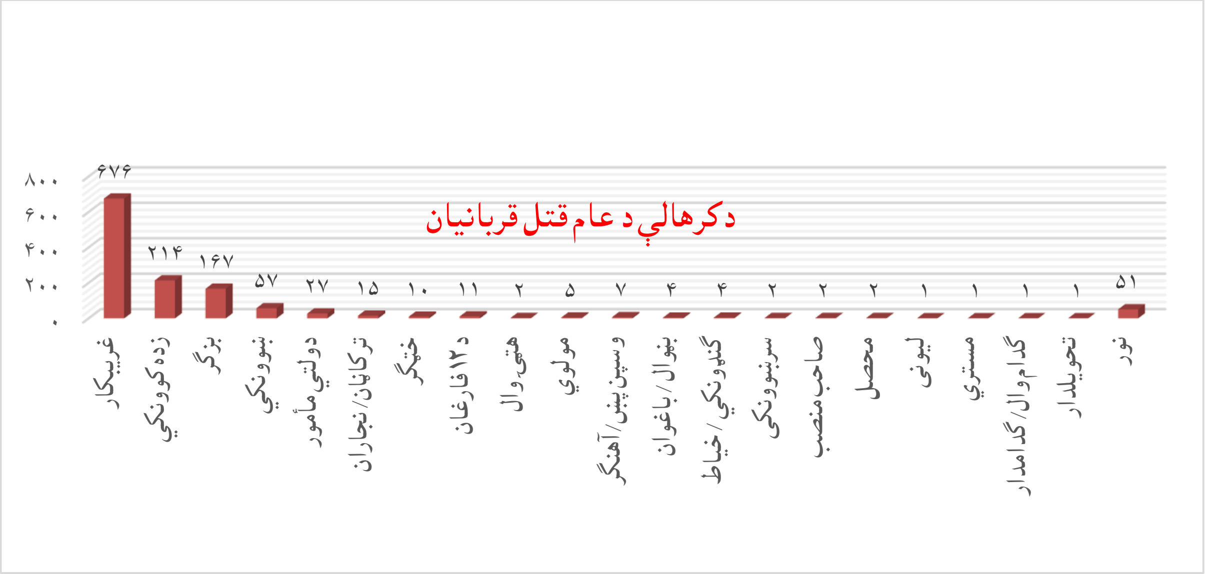

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په ځیر و لولئ

محترم هیوادوال کولای شي د کرهالي د قربانیانو په هکله د زیاتو معلوماتو او د شهیدانو د نومونو د بشپړ لست دپاره زما هغه مضمون ولولي چې د « لست ۱۲۶۰ قربانی قتل عام قریهٔ کرهاله در ولایت کنر » تر عنوان لاندې د جرمن افغان آنلاین ، دعوت، او بورا په ویب پاڼو کې دمخه خپور شویدئ .

په قربانیانو کې دغه لاندې کسان شامل ول :

غریبکار ۶۷۶ تنه، زده کوونکي ۲۱۴، بزګر ۱۶۷، ښوونکي ۵۷، دولتي مأمورین ۲۷، ترکاڼان/ نجاران ۱۵، خټګر ۱۰، د ۱۲ ټولګي فارغان ۱۱، هټی وال ۲، مولوي او ملا ۵، وسپن پښ/ آهنګر ۷، ښوال / باغوان ۴، ګنډونکي / خیاط ۴، سرښوونکی ۲، صاحب منصب ۲، محصل ۲، لیونی ۱، مستري ۱، ګدام وال/ ګدامدار ۱، تحویلدار ۱، نور ۵۱، او ټول ۱۲۶۰ تنه.

د بشري حقوقو څخه سرغړونه او د اولسي خلکو وژنه لا اوس هم دوام لري

نه یواځې د کونړ خلک، بلکې زمونږ د ګران هیواد ټول خلک د تیرو دری نیمو لسیزو جګړو د هر پړاوپه ترڅ کې د بشر د حقوقو د سرغړونو، ډله ایزو وژنو، او جنګي جنایاتو شاهدان او قربانیان وو. له بده مرغه په تیرو دیارلسو کلونو کې هم د خلکو د هیلو سره - سره نه یواځې د تیرو دورو د جګړو د قربانیانو ستونزو او فریاد ته د کرزي صاحب د حکومت او نړیوالې ټولنې لخوا د پام وړ توجه نده شوې، بلکې د بشري حقوقو څخه سرغړونه او د ولسي بیګناهو خلکو وژنه لا اوس هم دوام لري .

دملګرو ملتونو دبشر د حقوقو پنځه ویشتمي غونډې ته د سږکال د جنوري دمیاشتې په وړاندې شوي رپوټ [i] کې راغلي دي چې په افغانستان کې د بشر د حقوقو حالت په پرلپسې توګه د ستونزو سره مخامخ دئ . په وسله والو شخړو کې داولسي خلکو ساتنه یوه ستره اندیښنه ده . د ۲۰۱۳ کال په لومړیو یولسو میاشتو کې د ۲۰۱۲ کال د همدغه مودې په پرتله د اولسي خلکو په مرګ ژوبله کې په سلو کې لس (۱۰٪) زیاتوالی راغلی دئ . د ۲۰۱۳ کال د جنوري د میاشتې د لومړۍ نیټې څخه د نومبر دمیاشتې تر دیرشمي نیټې پورې د افغانستان دپاره د ملګرو ملتونو د مرستو د دفتر (یوناما) United Nations Assistance Mission in Afghanistan (UNAMA) او د بشر د حقوقو دپاره د ملګرو ملتونو د عالي کمیشنرۍ United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR) سره د اولسي خلکو د مرګ ژوبلې اوه زره اته سوه نه نوي (۷۸۹۹) پیښې ثبت شویدي، چې په هغې کې د وژل شوو شمیر دو زره اوه سوه دیرش (۲۷۳۰) او د ټپي شوو کسانو شمیر پنځه زره یوسلو نه شپیته (۵۱۶۹) تنو ته رسیږي . د یوناما له مخې د اولسي خلکو د مرګ ژوبلې ۷۵ % مسؤلیت د حکومت د وسله والو مخالفینو په غاړه، او لس (۱۰ %) د حکومت د امنیتي قواوو په غاړه دئ . ددغه رپوټ له مخې ولسي خلکو ته د مرګ ژوبلې ۱۱٪ د حکومت او مخالفینو د نښتو له امله، او ۴٪ په جګړه کې د استعمالیدونکو چاودیدونکو موادو له امله منځ ته راغلي دي .

سوله او عدالت د افغانستان د خلکو دوه مهم خو ستونزمن آرمانونه

افغانان د یوه با ثباته، پرقانون او ولسواکۍ (دیموکراسی) ولاړ نظام غوښتونکي دي، او د تیرو دری نیمو لسیزو جګړو نه راپاتې د بشر د حقوقو څخه جدي سرغړونو میراث په دوې کې له هر وخت نه زیات پر عدالت ولاړ دسوله ایز ګډ ژوند آرمانونه او هیلې قوي کړې دي .

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

مونږ کولای شو په هیواد کې د یوه سوله ایز ژوند لوري ته د اوښتون ، او په قانون ولاړ ټولنیز نظام د اړتیاوو سره سم د وګړو د ګډ ژوند د بنسټ ایښودلو د لارو چارو په لټون کې د نړۍ د نورو ورته هیوادونو د تجاربو څخه استفاده وکړو. دجګړې پر مهال او د جګړې نه وروسته ټولنو کې دقانوني واکمنی او انتقالي عدالت په اړه د ملګرو ملتونو د عمومي منشي په رپوټ کې ټینګار شوې دئ چې عدالت ، سوله او ولسواکي د یوبل څخه جلا مفاهیم ندي، بلکې د یوې واحدې ټولګې برخې جوړوي .

انتقالي عدالت، د خلکو هیلې او د کرزي صاحب دحکومت دوره

د پایدارې سولې او ثبات رامنځته کول، په تیرو لسیزو کې د رامنځته شویو جرمونو پر وړاندې غبرګون، د مجرمینو او قربانیانو ترمنځ مصالحه او د شخړو ډک تیر حالت څخه یوې ګډې راتلونکې ته اوښتون په ټولو د جګړې نه وروسته هیوادونو کې خورا ګران کار دئ . خو د بن د کنفرانس نه وروسته د افغانستان د انتقالي حکومت ژمنې، افغانستان کې د امریکې او ناټو د قواوو مستقیمه مداخله ، او په افغانستان کې د یوې دیموکراتیکې اداري د جوړولو شعارونو، او دانتقالي عدالت د پروسې د مخکې بیولو هڅې، په خلکو کې سولې او عدالت ته د رسیدو هیلې زیاتې کړې وې . او پدې لاره کې یو څو ضعیف ګامونه هم واخیستل شول چې په هغې کې د هیواد د نوي اساسي قانون له مخې د افغانستان د بشر د حقوقو د خپلواک کمیسیون جوړول، تیرو شوو جرمونو ته د رسیدګې دپاره د انتقالي عدالت د ملي ستراتیژۍ وړاندیز، او «عدالت لپاره د خلکو غږ» تر عنوان لاندې د افغانستان د بشر حقوقو د خپلواک کمیسیون رپوټ چې د شپږ زره (۶۰۰۰) افغانانو سره د مشورې په پایله کې خپور شو، شامل دي .

انتقالي عدالت په یوه هیواد کې د جنګي جرایمو او د جګړې په ترڅ کې د بشر د حقوقو څخه د سرغړوني هر اړخیزه څیړنه ده . د انتقالي عدالت د تطبیق هدف په ټولنه کې د قانون حاکمیت، او د عدالت، سولې او دیموکراسۍ تامین دئ . د انتقالي عدالت مفکوره د لومړي ځل لپاره په ۱۹۵۰ میلادي کال کې د دوهمې نړیوالې جګړې نه وروسته د نورامبورګ په نړیواله محکمه کې د نازیانو د نظام د مشرانو محاکمې سره پیل شوه او بیا وروسته په نورو هیوادونو کې هم عملي شوه.

دافغانستان د بشر حقوقو خپلواک کمیسیون او یوناما د ۲۰۰۵ کال د جون د میاشتې په ۶ او ۷ نیټه په هاګ کې د سولې، مصالحې او عدالت په غونډه کې د انتقالي عدالت د عمل برنامه د بحثونو وروسته جوړه کړه. د هیواد د واقعیتونو په پام کې ساتلو او ددیني ارزښتونو د سولې او ثبات د اړتیا پر بنسټ د انتقالي عدالت د اصلي عناصرو پلي کول په پنځو اساسي برخو کې په نظر کې نیول شوي وو :

1. د افغانستان د خلکو په کړاوونو اعتراف کول
2. داعتبار وړ او سالمو دولتي ادارو جوړول او ددولتي ادارو څخه د بشري حقوقو د ناقضینو او جنایتکارانو لرې کول
3. حقیقت موندنه او مستند کول
4. د پخلاینې د دود او ملي یووالي پیاوړتیا
5. دځواب ویلو معقول او اغیزمنې لارې چارې پیدا کول[ii].

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنيزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

له بده مرغه د انتقالي عدالت په وړاندې د کرزي صاحب د حکومت لومړني او ستر خنډ په ۲۰۰۷ کال کې د ځان بخښنې د هغه منشور منل وو چې ولسی جرګې تصویب کړ . په دغه منشور کې راغلي دي چې د ولسمشر کرزي په مشرۍ کې د لنډمهالي حکومت تر پیل وړاندې چې کومې بیلا بیلې ډلې په کورنی جګړه کې ښکیلې وې له عدلي او قضایي تعقیب څخه ژغورل شوې دي . دا ماده داسي معنا لري چې تر طالبانو وړاندې په کابل کې په تنظیمي جګړو کې ښکیلې غاړې څوک د هغو اعمالو په باب نه شي پوښتلی . د دغه منشور تصویب نه یوازې د افغانستان د اساسي قانون سره ښکاره تضاد لري، بلکې د انتقالي عدالت د عمل پلان، او هغو بین المللي عدلي مسئولیتونو ته هم شا کول دي، دکومو چې د ۲۰۰۳ کال راهیسې افغانستان غړيتوب لري .

دکرزي صاحب د حکومت بله ستره جفا د ښوونځیو د تاریخ د کتابونو څخه د وروستیو دریو څلورو لسیزو لرې کول وو. خو تر دې هم ستره جفا د ملګرو ملتونو د هغه رپوټ سره مخالفت او د هغې د خپرولو مخنیوې وو چې په افغانستان کې د ۱۹۷۸ کال د اپریل د ۲۷ نیټې څخه تر ۲۰۰۱ کال د دسمبر تر ۲۲ مې نیټې پورې د ټولو وسله والو ډلو لخوا د جنایاتو د نقشې Mapping report of crimes committed by all armed factions in Afghanistan between April 27, 1978 and December 22, 2001. تر عنوان لاندې برابر شوې وو.

دانتقالي عدالت د پروسې د پرمخ بیولو ضرورت

سولې ته د رسیدو دپاره د عدالت د تامین مسئله بنیادي ارزښت لري، او د عدالت دتامین لپاره باید د خلکو غوښتنو ته توجه وشي . دا چې د تیرو انتخاباتو په نتیجه کې به جوړیدونکې راتلونکې حکومت څومره د انتقالي عدالت د پروسې ددوام او د بخښنې د منشور د لغو کولو دپاره کوټلي اقدامات وکړي، وخت به یې ثابته کړي، خو له کومه ځایه چې دانتخاباتي مبارزو او کمپاینونو په ترڅ کې انتقالي عدالت د کاندیدانو په اجندا کې برخه نه درلوده او ګڼ شمیر کاندیدان یا پخپله د بشر د حقوقو په تیري او سرغړونه تورن او یا یې د معاونینو لاسونه د ولسي بیګناهه خلکو په وینو سره دي، نو له دوی څخه پدې لاره کې د اقداماتو تمه کیدای نشي . خو که نړیواله ټولنه بیا هم چوپتیا اختیار او مدني ټولنې بې تفاوته پاتې شي، نو بیا به د بشري حقوقو د تیري کونکو د معافیت دا کلچر او د افغان کړیدلي ملت دا غمیزه د زیات وخت دپاره دوام وموموي .

(پای)

---

i. **Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the situation of human rights in Afghanistan and on the achievements of technical assistance in the field of human rights in 2013**

ii په افغانستان کې (سوله، پخلاینه او عدالت) د عمل برنامه، د ۲۰۰۵ کال د جون ۶-۷

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیږلو مخکې په ځیر و لولئ